Cîteva
cuvinte introductive

Am scris, de-a lungul timpului, foarte puţin despre cărţi de proză. Să şi adun acum aceste texte într-o carte?

În fond, ce au aceste cărţi de proză în comun, sau, poate mai exact, ce cred eu, recitindu-mi textele critice, că au ele în comun? Altfel spus, relevă ele ceva specific din ce este literatura şi, dincolo de acest fapt – chestiune secundară, însă –, luminează ele ceva din mine?

Recitind aceste comentarii, şi recitindu-le cu ochii unui străin, ori ca şi cum ar fi scrise de un străin, aş spune că m-a preocupat, firește, literatura, dar literatura ca discurs despre om, ca discurs care explorează în zone inaccesibile. Or, explorarea care mă interesează pe mine e chiar consecinţa faptului că la mijloc e vorba despre cuvinte, instrument şi lume deopotrivă, dat fragil despre care nu ştii niciodată pînă unde poate ajunge. Şi cît de mult te ajută cuvintele să vezi adevărul, să aproximezi binele – şi să constaţi că binele şi adevărul, cu care te joci, inaccesibile fiind tocmai pentru că se petrec în spaţiul textului, sunt dureroase. Iluzii care te îmbogăţesc.

La drept vorbind, au existat momente în care am crezut că mi-e la îndemînă să demonstrez că marile romane, chiar şi acelea de un realism dur, cele scrise

BDD-B437-01 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.221.197.132 (2024-04-20 08:00:24 UTC)

de un Rebreanu, de exemplu, au o legătură substanţială cu lirismul, că esenţa lor e de natură profund lirică. Este ceea ce sugera, poate, Călinescu atunci cînd vedea în Balzac „un mistic ca şi Alighieri, fiindcă jubilează la miracolul arhitectonic al universului".

Şi dacă ar fi fost vorba, în demonstraţia mea, şi de această *poezie a „realelor"*, ea ar fi mers încă mult mai departe, pînă spre Valéry, care credea că diferenţa dintre poezie şi proză, poate prea simplu spus, ar consta în faptul că proza se poate debarasa finalmente de cuvinte şi, prin urmare, poate fi povestită, în vreme ce poezia nu există decît ca formă de nerezumat, ca obiect în sine. Ca timp al citirii. Mai nou, prozatori de primă mărime, de la noi şi de aiurea, spun fără ezitare că pentru ei cuvintele nu sunt simple vagoane de transportat sensuri şi nu funcţionează ca nişte recipiente oarecare. De curînd, Amos Oz mărturisea că proza sa nu e făcută din idei, ci din cuvinte. În treacăt fie zis, mi se pare că, de la un anumit nivel, nici critica nu e. Firește, e o echilibristică la mijloc, una periculoasă, ca lunecarea pe o lamă de cuţit: cuvintele însele, tocmai prin fascinaţia pe o care o provoacă, prin frumuseţea inutilă a substanţei lor, generează idei. Şi de aici începe o altă metamorfoză. Or, în acest caz, dacă îl creditǎm pe Valéry, tocmai anumite opere în proză nu mai sunt proză, ci poezie.

Şi am sentimentul că faptul acesta e chiar un argument al valorii, dacă nu cumva unul decisiv. Zonele neclare, sensul care se relevă ezitant şi a cărui căutare e o provocare implicită a textului (nu a autorului), neliniştea dureroasă pe care o instituie, faptul că povestea în sine, anecdotica, nu mai păstrează decît puţin din aerul tare cu care textul ca atare te îmbată,

BDD-B437-01 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.221.197.132 (2024-04-20 08:00:24 UTC)

toate acestea ţin, cred, de ceea ce aş numi experienţă estetică. O experienţă dureroasă şi luminoasă în acelaşi timp. În fapt, chiar cred că o proză bună poate să-ţi ofere acelaşi tip de emoţie ca un text liric. *Maestrul şi Margareta*, *Toba de tinichea* ori *Demonii* au această forţă de a spune şi altceva decît comunică la vedere cuvintele.

Nu întîmplător, cred, în sens invers, lirica apelează sau poate apela eficient la narativ şi la biografic. Între romanul lui Matei Vişniec despre care scriu în acest volum şi un volum de poezii precum *Oraşul cu un singur locuitor* diferenţa e numai de mijloace de exprimare. Şi dacă introduc după comentariul la romanul lui Vişniec două texte despre teatrul său, o fac cu un curaj sau cu o insolenţă pentru care nu am nici un fel de scuză. Decît poate aceea venită din logica scrierilor sale.

Or, ceea ce caut eu într-un text epic este nişa textuală care-ţi permite să interpretezi, să fii – sau să devii – tu însuţi şi să participi la un anumit tip de angajare – care întemeiază. Pînă la urmă, recitind textele acestea, am constatat că am asociat adesea valoarea (şi e vorba despre valoarea estetică, neîndoielnic) tocmai cu un anumit tip de angajare. Una care are în miezul ei fragilitatea cuvintelor şi forţa pe care această fragilitatea o instituie. Oricît de diferiţi ar fi autorii care au scris aceste cărţi, am identificat în ele, într-un fel sau altul, un teritoriu al angajării etice, al interogării rostului nostru şi al relaţiei noastre cu adevărul. M-a fascinat în ele tensiunea problematizărilor generate de raportarea la adevăr şi la bine. Sau poate că, repet, am inventat, cu obstinaţie, acest nivel de interpretare – şi că, oricît de mult pledez pentru ceea ce, vag, se mai numeşte autonomie a esteticului, am pus întotdeauna în cîntar omul. Dacă mi s-a părut că ieşirea din labirint

BDD-B437-01 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.221.197.132 (2024-04-20 08:00:24 UTC)

e un laitmotiv, poate că la mijloc nu-i decît propria-mi ardoare de a crede că ieşirea din labirint e posibilă. Fie şi numai ca experienţă estetică.

În tot cazul, ţin să cred că n-am făcut lecturi abuzive, că n-am mutat perifericul în centru, că n-am acordat importanţă majoră unor detalii, că am identificat în toate un sens, sensul unei salvări. Şi, totuşi, poate că, fără s-o ştiu, peste tot este obsesia mea, că, prin urmare, interpretările propuse nu vorbesc decît despre mine.

BDD-B437-01 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 18.221.197.132 (2024-04-20 08:00:24 UTC)